

Саїд Ісмагілов

**Пережити наодинці з Богом
(Роздуми про пандемічний 2020-й)**

Said Ismagilov

**To Survive Alone With God
(Reflections on the Pandemic 2020)**

Abstract. This essay reflects on the experience gained by the global Muslim *ummah* under the quarantine restrictions imposed by the global COVID-2019 pandemic. The difficulties faced by Muslims in this new quarantine-based reality have been cause for a plethora of theological discussions in the Muslim world, as Islam is a religion where daily collective rites hold a special place. Yet quarantine restrictions have led to ritual practice becoming a private affair for each individual believer, turning such practice into a new, non-Islamic form of religiosity. The author proposes a sketch of what Muslim religious practice could potentially look like in the new world formed by the pandemic.

Keywords: COVID-2019, Islam, ummah, Ramadan, Hajj, Al-Haram Mosque, Kaaba, quarantine.

Прибиральник наодинці сидить перед Каабою в абсолютно порожній мечеті аль-Харам – головній святині мусульманського світу. Ця картина саудівського художника Набіля Абульжадаєля дуже влучно характеризує пандемічно-ковідний 2020 р. очима мусульман. Ти маєш наодинці, самотужки молитись, постувати, дотримуватись особистої гігієни та безпеки. Саме такі думки ви-

никають дивлячись і на картину Набіля Абульжадаєля, і на майже есхатологічну порожнечу двору навколо Кааби, яку щоденно можна було побачити завдяки телевізійній трансляції державних телеканалів Саудівської Аравії.

Цей рік став викликом для мусульман, адже іслам – це релігія умми – колективу віруючих, і вона не може бути редукованою до культу одинаків, що практикують іслам наодинці. Пророк Мухаммад (мир йому!) сказав: «Іслам – лише в колективі!» – маючи на увазі неможливість повною мірою сповідувати цю релігію окремо від інших мусульман. Він зауважив: «Вівцю, що відокремилася від отари, завжди з'їдає вовк» – алегорично пояснює неприпустимість для мусульманина залишати громаду, адже це може призвести до втрати своєї релігійної ідентичності. Всі, без винятку базові обряди передбачають колективність: намаз бажано виконувати джамаатом (п'ятничні та святкові молитви взагалі виконуються виключно колективно і ніколи не здійснюються наодинці), дотримання посту у Священний місяць Рамадан відбувається одночасно для всіх мусульман світу, а хадж у Священну Мекку є найбільшим у світі щорічним зібранням віруючих. Зважаючи на це, 2020 р. чи не вперше поставив глобальну мусульманську умму в незвичне та незручне становище – уперше мусульмани всього світу на тривалий час опинились в умовах нової парадигми, коли довелось практикувати всі обряди або в родинному колі, або взагалі наодинці.

Звісно, у минулі часи, під час спалаху чуми або холери, навіть декілька років поспіль не відбувався хадж до Священної Мекки, але поза межами регіону інфекційного спалаху, життя мусульман продовжувалось у звичному режимі. Цього ж разу ми зіткнулись із глобальною пандемією, що не оминула жодну країну і вимагала від влади кожної країни відповідних кроків для запобігання масового поширення вірусу COVID–19. Усі мусульманські країни значно обмежили свободу пересування, зібрань та колективних богослужінь від повного тотального карантину, коли не можна було без відповідного дозволу навіть вийти з дому на вулицю як у Йорданії, до дозволу спільно молитись у мечетях, але в медичних масках і з дотриманням дистанції як в Індонезії. Саме на весну (квітень-травень 2020 р.), коли у світі вже повним ходом застосовувалися карантинні обмеження, припав Священний місяць Рамадан. Цей Рамадан увійшов в історію з назвою «Сумний Рамадан», бо у більшості країн був впроваджений жорсткий карантин, і не можна було ввечері збиратись у мечетях на нічні таравіх-на-

мази, не можна було проводити спільні іфтари – вечері після завершення дня посту, неможливо було відвідати Священну Мекку для здійснення малого паломництва – умри, що є популярним саме в Рамадан. У більшості країн навіть не відбувались святкові молитви на свято Рамадан-Байрам.

Це є абсолютним нонсенсом для глобальної мусульманської умми і це поставило перед мусульманами чимало питань, і чимало викликів. Щодо викликів, то всім довелося проявляти свою віру, вдячність та богобоязливість у священний час наодинці. Легко бути віруючим, коли навколо тебе сотні та тисячі одновірців і ви всі разом у спільному натхненні постуєте та молитесь. А ось, коли ти залишаєшся наодинці чи будеш ти таким же старанним та відповідальним віруючим? Чи здатен ти щоденно постувати та щоніч молитись наодинці вдома?

Особисто я відчув цього Рамадану щось схоже на те, що відчуває ув'язнена людина у своїй камері в місцях позбавлення волі в оточенні немусульман. Але я хоча б можу вийти на вулицю й точно знаю, що ізоляція триватиме недовго. А що відчуває людина, яка позбавлена волі на тривалий період, або довічно? Цей Рамадан дав випробовування усамітненню і дав нам можливість перевірити себе на міцність слова даного Богу про те, що ми є віруючими. Безцінний досвід.

Під час весняного карантину в мусульманському світі виникли нові богословські дискусії. Наприклад, жваво почалось обговорення чи можна здійснювати молитву в Рамадан за теле- або інтернет-трансляцією? Відчуття самотності, відірваності від громади, викликало справжню «ломку», чимало людей просто не знали як їм жити далі. Вони були готові молитись разом з онлайн-трансляцією молитви, щоби хоч якось відчувати себе залученими до громади. Більшість богословів заборонили молитись за трансляціями, бо в ісламі виконання спільної молитви може відбуватись лише в разі територіальної присутності в місці моління. Але серед окремих груп європейських мусульман панувала думка, що у вимушеній ізоляції, в якості виключення, це припустимо. Іслам достатньо консервативна релігія і навряд чи колись така практика буде офіційно схвалена богословами, адже тоді можуть виникатимуть й інші питання, як-то чи можна здійснювати хадж за онлайн-трансляцією? Оскільки такі нововведення можуть зруйнувати взагалі всю сталу релігійну традицію, то такі практики вважаються неприпустимими. Проте зверніть увагу на внутріш-

ній стрес мусульман в умовах карантину, коли вони були позбавлені соціуму.

Хадж у 2020 р. також нагадував про есхатологічні тексти, адже в хадісах розповідається, що напередодні Кінця Світу Мекка буде покинутою і людина, що випадково туди потрапить, не зустріне біля Кааби нікого, окрім диких звірів. Мечеть аль-Харам, що була повністю зачинена для відвідування ще на початку березня, а під час хаджу відкрилась лише для однієї тисячі осіб, яким влада Королівства дозволила виконати хадж. Для розуміння ситуації скажу, що коли я у 2018 р. здійснював хадж, до нього було допущено біля трьох мільйонів осіб. Саме на таку кількість прочан зараз розраховані площі культових споруд. Тисяча осіб замість трьох мільйонів. Фантастична різниця.

Ми не маємо відповіді скільки продовжуватиметься глобальний карантин. Чи буде це виключенням в історії людства, чи такі негаразди будуть спіткати нас й надалі? Що очікує новий світ, який лише нещодавно став глобалізованим, відкритим і прозорим? Проте іслам не терпить невизначеності. У нових реаліях ісламська традиція дасть конкретні відповіді та рекомендації. Проте мусульманський світ налаштований позитивно, бо людство пережило й чуму і холеру й інші інфекційні хвороби, але це ніколи не змінювало наших базових релігійних практик. Гадаю, що не змінить і цього разу.